

AZ EMLÉKEZÉS ÁLDOZATAI

Juhász Erzsébet: *Gyöngyhalászok*, Újvidék, Forum Könyvkiadó, 1984

„Az emlékezés számomra a legelevenebb jelen időt jelenti, azt a mindig kristályosodó jelen időnket, mely nem tűnik el néven nevezni sem érdemes dolgaink feneketlen tárnájában” — olvashatjuk Juhász Erzsébet legújabb elbeszéléskötetének *Triptichon* című írásában, amiért is a könyv címének jeitcésén semmi okunk külön is elgondolkodni. Nyilvánvaló, hogy a „gyöngyhalászás” Juhász Erzsébetnél az emlékezés színónimája, „gyöngyhalásza” pedig emlékezők. Emlékeze elbeszélő szereplőinek közös vonása egyfajta visszatekintés, múlt felé fordulás, egyben pedig szabadulni nem tudás is a megszépültsége ellenére nyomasztóan ható múlt szorításából. Ezért is jelennek meg előttünk, hála a szerző finoman halvány színeinek, pókhálókéony vonalainak — vagy, hogy hasonlatunkat ne csupán a képzőművészet területéről vegyük, levendula- és birsalmasajt-illatú hangulatainak — egyszerre elvenként, de valószínűtlenül is, mint ahogy ugyanezért lesz az emlékezetük által felidézett világ is, a szó művészi értelmében, egyidejűleg hiteles és anyagtalannul valószékrtlenül. Éppen az emlékezés módosító, gömbölyűre csiszoló hatása következtében, annak folytán tehát, hogy az emlékezés a maga szünet nélkül alakító munkája miatt nevezhető elsősorban a „legelevenebb jelen időnek”, ám semmi esetre sem abban az értelemben, hogy a múltat egykori eredeti mivoltában változtatja újra jelenné. Juhász Erzsébet jobbára kicsit sárgás árnyalatú, megfakult fényképekre emlékeztető figurái ugyanis (mert akkor is ilyenek, ha mint visszaemlékezők, az egyes írások jelenéből tekintenek ráuk) nem tudatosan emlékeznek, vagy legalábbis nem valamilyen racionálisan oknyomozó szenvedélytől sarkallva, hanem inkább egyfajta tehetetlenség kényszerítő hatása alatt. Félálomban, sőt gyakran álmodva is — anélkül lapozgatva a „családi albumban”, hogy ez végül elvezetné őket az utólagos megszépülés nyújtotta feloldódáshoz.

Ezért lesz világunk, illetve Juhász Erzsébet világa, végül is álomszerű, inkább színeit és légkörét tekintve meggyőző, semmint a múltból felszínre hozott történések, „tények” következtében. De ugyanezért lesznek alakjai álomalakok, köztük is nem utolsó sorban a több írásban felbukkanó és környezetének sorsát alapjaiban meghatározó Neorcscs nagymama monumentális figurája. Ugyanazon törvényszerűségből fakadóan, aminek folytán az egyes események is mintha eredetileg csupán latens érzékként, visszafojtott belső készletettségekként léteztek volna, s utólag a visszaemlékező képzeletében váltak volna megtörténtté is, Jó példa lehet erre a *Csoportkép üveglapokkal* című írás elbeszélője, akinek, szót szerint érve az elmondottakat, aligha hihetjük el, hogy rajongva figyelt kémiantánárát, miután magyarázatait minden erőfeszítése ellenére sem volt képes megérteni, ott az egész oszály szemeláltára, csakugyan szájon csókolta

— ehhez ugyanis arról is tudomást kellene szereznünk, amiről egyetlen szó sem esik: az ezt követő megrökönyödött reagálásról. Ezért is mondhatjuk, hogy itt, akárcsak számos más esetben, inkább csak a figura rejtett hajlaimait érhetjük tetten. Mintegy az írások lélektani fogantatásának megfelfedése.

Am legalább ugyanennyire annak a nyilván szándékos elrajzoltásra törekvő és elmosódott körvonalakat eredményező ábrázolásmódnak köszönhetően is aminek következménye az „üveglapok” összetörtsége is, illetve számos írás töredék volta. Igazi novellának ugyanis Juhász Erzsébet írásai akkor is ritkán tekinthetők csak, ha nem feltétlenül hagyományos novellát, „kerek” történetet értünk „igazin”. Vagyis a kötet egyes darabjai, a részletek minden megkapósága ellenére, sokszor inkább karcolatszerű hangulat-, illetve állóképek, némelykor anekdotaszzerű beütésekkel, amelyeknek nosztalgiáját itt-ott finoman halvány ironia ellensúlyozza. Néha meg éppen, amint arra az egyik írás címe is utal, „szívós kis ujjgyakorlatok”-nak is mondhatjuk őket, inkább vázlatoknak tehát, semmint „késztermékeknek”, amelyeknek azonban, szétfolyó jellegük ellenére megvan az a kétségtelen erényük, hogy az író első pillantásra túlságosan „privátnak” tetsző intim emlékeket is képes általuk fontossá tenni: olyanokat, amelyek általában csak az őket szintén átélő emlékező társban szoktak újrarezülni. A leginkább elbeszélés jellegű írások viszont valahogy azzal együtt váltják ki érdeklődésünket, és a részletek doigában elismerésünket, hogy végigolvasva őket, némi csalódás marad utánuk. Ilyen mindenekelőtt a *Triptichon*, melynek elbeszélő figurája, Prágai Zsandi, messziről nekifutva és nem kis meglevenítő erővel kezd bele Léna asszonyhoz és Klára lányához fűződő egykori kapcsolatának elmondásába, menet közben egy kisvárosi úri társaság tablóját is nyújtva, ám éppen nagy lendülete és részletező technikája miatt váránk itt valamilyen drámaibb befejezést, netán tragédiába torkollást — mégha a befejező gesztus, a Chopin-keringő eljátszása, lélektanilag indokolt is, mivel pótszelekvés jellege nagyon érthető. Szemben a kötet vitathatatlanul legjobb írásával, a *Nakonxipánban hull a hóval*. Nemcsak azért, mert benne a tragédia eleve ott rejlő lehetősége ezúttal „kifutja magát”, hanem mert ez az elbeszélés különben is azért mondható szinte maradéktalanul kitejésedetnek, mert, bár a tulajdonképpeni történet itt szintén, töredékcékből áll össze és több áttételen jut el az elbeszélőhöz és rajta keresztül hozzánk, ez az „összeállítás” körültekintő és logikus építkezés eredményeként jön létre. Akkor is, ha első pillantásra a másról szóló bevezető rész akár fölöslegesnek is tűnhet, mivel ez éppen a történet nem önragáért valóságát látszik jelezni, azt hogy valójában része csak annak a világnak, amelynek a képzelet birodalmába menekülő lelki beteg festő, Kuluncsics Elemér magatartása egyben szimbóluma is. Kuluncsics Elemér „holdbéli országa” a Gulácsi Lajostól, a magyar szürrealista festészet tragikus alakjától kölcsönzött Nakonxipán ugyanis an-

nak ellenére lesz jelképe szinte valamennyi szereplő alapállásának, hogy azok értetlenséggel állnak szemben a festő szökésével a fantázia birodalmába. Arra döbbsentve rá bennünket, hogy Juhász Erzsébet alakjai mindannyian Nakonxipánban élnek: olyképpen, hogy a festő álomvilágát nekik egy, közhellyel szólva „a történelem által meghaladott”, de számukra továbbra is realitásként létező, s így orientáltságukat és mozgásterületüket is meghatározó világ jelenti.

Lényegében ugyanúgy, ahogyan az a szerző „zsugorított” családrégenye, a *Homorítás* alakjairól is elmondható. Elsősorban azért, mert tekintet nélkül arra, hogy a kötetben felbukkanó figurák azonosak-e a regény szereplőivel vagy sem, ezek az írások akár annak részét is képezhetnék. Akkor is, ha Juhász Erzsébet további írói kibontakozását várva, ígéretesebbnek látszik azt remélni, hogy egy újabb, az előbbinél nagyobb szabású és remélhetőleg szilárdabb csontozatú regény előmunkálatainak termékeit, illetve újgyakorlatait üdvözölhetjük bennük. Függetlenül attól, hogy „irodalmi mezőnyünk” pillanatnyi összképét figyelembe véve, önmagában is értéknek kell tekintetünk ezt az alig kilencven oldalnyi könyvet.

VARGA Zoltán

SZÜKSÉGES VÁLLALKOZÁS, HIBÁKKAL

Madarász Ferenc: *Óvodai környezetismeret*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1983

Madarász Ferenc az óvodai környezetismeret egy sajátos, számos országban — így nálunk is — mind népszerűbb módszertani problémájával foglalkozik, az ún. *feladatlapok* alkalmazásával. Meghatározása szerint, a „feladatlapok az oktatás olyan eszközei és eljárásai, amelyek elsősorban a tanuláshoz, a problémamegoldáshoz, végső soron a fejlesztésnek a funkcióját hivatottak betölteni”. Munkájának fő érdeme, hogy az empirikus kutatás keretein belül olyan feladatlaprendszert állított fel és igyekezett kísérletileg kiértékelni, amely mindenek előtt a *vajdasági* óvodai oktatás és nevelés igényeit, sajátosságait és továbbfejlesztését helyezi előtérbe. Ily módon kutatási programja — s ezzel kapcsolatban elért eredményei is — két fő részre oszthatók. Kialakít egy 45 lapból álló rendszert, amely más rendszerekkel összevetve tematikailag sokrétűbb, az egyes témakörökre vonatkozólag kiegyensúlyozottabb (állatvilág, növényvilág, társadalmi élet stb.), s megfelel a helyi oktatási és nevelési előfeltételeknek és igényeknek. A munka gyakorlati értelmét Madarász abban látja, hogy laprendszere szorosan a vajdasági óvodák oktatási-nevelési programjából indul ki, ehhez kapcsolódik, s ilyen módon alkalmas mintegy megszerezni és folyamatosítani az óvodai környezetismereti